Chương II

CÁC NƯỚC ÂU – MĨ
(Từ đầu thế kỉ XIX đến đầu thế kỉ XX)

Bài 32 CÁCH MẠNG CÔNG NGHIỆP Ở CHÂU ÂU

(1 tiết)

I - MỤC TIÊU BÀI HỌC

1. Về kiến thức

Giúp HS hiểu được :

– Cùng với các cuộc cách mạng tư sản (nhằm lật đổ thế lực phong kiến bảo thủ, lỗi thời), cách mạng công nghiệp góp phần tạo ra khối lượng sản phẩm khổng lồ cho chủ nghĩa tư bản, khẳng định tính hơn hẳn của phương thức sản xuất mới.

– Hệ quả của cách mạng công nghiệp (về kinh tế, xã hội) và ý nghĩa của nó đối với sự phát triển của chủ nghĩa tư bản.

– Tác dụng của cách mạng công nghiệp đối với việc xây dựng đất nước.

2. Về tư tưởng, tình cảm

Cùng với việc nâng cao năng suất lao động, sự bóc lột đối với công nhân ngày càng tinh vi và triệt để hơn, đời sống của người lao động bị sa sút do đồng lương thấp kém, mâu thuẫn giữa tư sản và vô sản càng thêm sâu sắc.

3. Về kĩ năng

Rèn luyện kĩ năng phân tích, đánh giá.

II - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

Nội dung của bài gồm ba mục nhỏ, song trọng tâm là *mục 1* (Cách mạng công nghiệp ở Anh) và *mục 2* (Cách mạng công nghiệp ở Pháp, Đức).

GV cần giải thích để HS rõ : Vì sao cách mạng công nghiệp lại diễn ra đầu tiên ở nước Anh và bắt đầu từ lĩnh vực công nghiệp nhẹ (công nghiệp dệt, nghề truyền thống của Anh) ; những phát minh quan trọng trong quá trình sản xuất, đặc biệt là phát minh ra máy hơi nước.

– Những thành tựu chủ yếu của cách mạng công nghiệp ở Pháp, Đức.

Sau khi trình bày nội dung của hai mục này, GV cần nhấn mạnh : Mọi sáng chế, phát minh đều bắt nguồn từ việc đúc kết kinh nghiệm trong lao động sản xuất và là kết quả sáng tạo của quần chúng nhân dân… để HS thấy rõ giá trị của lao động trong đời sống con người.

– Những hệ quả của cách mạng công nghiệp.

2. Về phương pháp

Kết hợp phương pháp làm việc giữa thầy và trò để phát huy tính tích cực của HS qua những hoạt động trong giờ học.

III - THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY — HỌC

– Sử dụng bản đồ treo tường (nếu có) về những thay đổi của nước Anh sau cách mạng công nghiệp.

– Tranh ảnh về những phát minh thời kì này.

– *Tư liệu giảng dạy lịch sử kinh tế, văn hoá ở trường phổ thông trung học*, (Phần Lịch sử thế giới, NXB Giáo dục, H., 1993).

IV - GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài học

GV sử dụng đoạn mở bài trong SGK hoặc nêu vấn đề theo cách của mình để giới thiệu bài mới.

2. Tổ chức các hoạt động dạy và học

Mục 1. Cách mạng công nghiệp ở Anh

Trước khi giới thiệu những thành tựu chính của cách mạng công nghiệp ở Anh, Pháp, Đức, GV cần cho HS thấy rõ :

– Sau khi lật đổ chế độ phong kiến, giai cấp tư sản lên nắm chính quyền đã tăng cường củng cố vị trí của mình bằng việc phát triển nền kinh tế. Cách mạng công nghiệp đã đáp ứng yêu cầu đó, tạo ra năng suất lao động cao hơn, khẳng định tính hơn hẳn của phương thức sản xuất tư bản chủ nghĩa so với phương thức sản xuất phong kiến vốn đã lạc hậu, lỗi thời.

– Vì sao cách mạng công nghiệp diễn ra đầu tiên ở Anh ?

Nhờ những yếu tố sau đây :

+ Những điều kiện chuẩn bị cho cách mạng công nghiệp diễn ra sớm hơn các nước khác : cách mạng tư sản đã nổ ra, chính quyền thuộc về tay giai cấp tư sản.

+ Kinh tế tư bản chủ nghĩa phát triển mạnh, nhất là trong lĩnh vực công nghiệp.

+ Anh có hệ thống thuộc địa rộng lớn, tạo điều kiện cho giai cấp tư sản tích luỹ được nhiều vốn để đầu tư vào công nghiệp trong nước.

(Bởi lẽ, yếu tố quan trọng hàng đầu của sự quá độ từ sản xuất thủ công sang sản xuất máy móc là sự tích luỹ nguyên thuỷ tư bản chủ nghĩa. Đó là quá trình gồm hai mặt : tước đoạt những người sản xuất nhỏ (nông dân, thợ thủ công), xâm lược và bóc lột thuộc địa bằng những thủ đoạn tàn khốc. Quá trình này được diễn ra từ thời hậu kì trung đại, điển hình ở Anh, và được đẩy mạnh một cách quyết liệt vào giữa thế kỉ XVII – khi cách mạng tư sản Anh bùng nổ, đưa tư sản và quý tộc mới lên nắm chính quyền).

– Cách mạng công nghiệp ở Anh, cũng như ở Pháp, Đức... sau này, bắt đầu từ lĩnh vực công nghiệp nhẹ (đòi hỏi ít vốn, thu hồi tư bản nhanh, thị trường tiêu thụ rộng...).

– Trong số các máy móc được phát minh, máy hơi nước có ý nghĩa đặc biệt quan trọng, có thể ví như một cuộc cách mạng về kĩ thuật trong sản xuất. Trước đó, người ta đã sử dụng máy móc chạy bằng sức gió hoặc bằng sức nước, do vậy việc xây dựng các công xưởng, nhà máy phải phụ thuộc vào những điều kiện địa lí (gần sông, suối...) và thời tiết. Máy hơi nước ra đời đã khắc phục được những hạn chế đó.

Mục 2. Cách mạng công nghiệp ở Pháp, Đức

GV trình bày như trong SGK, sau đó có thể đặt câu hỏi để HS suy nghĩ và trả lời :

Vì sao cách mạng công nghiệp ở Pháp, Đức diễn ra muộn nhưng tốc độ phát triển lại rất nhanh ?

(Nhờ tiếp thu và rút kinh nghiệm từ những phát minh của nước Anh, quá trình cải tiến kĩ thuật ở Pháp, Đức diễn ra khẩn trương hơn).

Mục 3. Hệ quả của cách mạng công nghiệp

Ngoài những hệ quả về mặt kinh tế (nâng cao năng suất lao động, làm tăng khối lượng sản phẩm cho xã hội ; bộ mặt các nước tư bản dần thay đổi do nhiều trung tâm công nghiệp mới và thành thị đông dân ra đời...), hệ quả quan trọng về mặt xã hội của cách mạng công nghiệp là sự hình thành hai giai cấp cơ bản của xã hội tư bản : *tư sản công nghiệp* và *vô sản công nghiệp*.

– Tư sản công nghiệp nắm mọi tư liệu sản xuất (nhà máy, hầm mỏ, ngân hàng, phương tiện giao thông vận tải...) nên nắm quyền thống trị trong nước.

– Sự phát triển công nghiệp tư bản chủ nghĩa làm cho đội ngũ giai cấp vô sản ngày càng đông (phần lớn là những thợ thủ công bị phá sản, nông dân bị mất đất...), nhưng đồng thời làm cho đời sống của họ càng thêm cơ cực (ngày lao động kéo dài, lương thấp, nạn thất nghiệp luôn đe dọa), mâu thuẫn giữa tư sản và vô sản không ngừng tăng lên, làm bùng nổ nhiều cuộc đấu tranh của công nhân chống tư sản.

3. Sơ kết bài

Để củng cố bài, GV cần chốt lại những nội dung cơ bản sau :

– Tầm quan trọng của cuộc cách mạng công nghiệp.

– Mốc khởi đầu và kết thúc, những thành tựu chủ yếu.

– Những hệ quả về kinh tế, xã hội.

Phần bài tập về nhà, GV yêu cầu HS sưu tầm thêm những thành tựu của cách mạng công nghiệp thời gian này và đọc trước Bài 33 – "Hoàn thành cách mạng tư sản ở châu Âu và Mĩ giữa thế kỉ XIX".

V - TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tàu thuỷ Phơn-tơn

Việc phát minh ra máy hơi nước hoàn chỉnh đã cung cấp một động cơ mạnh mẽ và chắc chắn không những cho các máy công cụ mà còn cho cả các phương tiện vận tải. Năm 1807, Phơn-tơn đã hoàn thành việc xây dựng một tàu chạy bằng hơi nước. Ông đem áp dụng nồi hơi máy hơi nước và bánh xe guồng vào việc đi lại ở trên sông. Chiếc tàu của Phơn-tơn, ngay trong chuyến đi thử đầu tiên khởi hành từ Niu Oóc, chạy được 240 cây số ngược dòng. Phấn khởi về kết quả của cuộc hành trình đó, Phơn-tơn viết : "Tôi đã vượt qua tất cả các thuyền chèo và thuyền buồm. Người ta có cảm tưởng rằng, tất cả các thứ thuyền đó đều đứng im bỏ neo". Ít lâu sau, tàu chạy bằng hơi nước được dùng vào việc đi biển. Năm 1819, chiếc tàu hơi nước đầu tiên đã vượt đại dương đi từ Mĩ đến Xanh Pê-téc-bua. Vì không đem đủ than nên nó phải chạy buồm một quãng.

(Theo : Nghiêm Đình Vỳ (Chủ biên)...
Tư liệu giảng dạy lịch sử kinh tế, văn hoá trường phổ thông trung học.
NXB Giáo dục, H., 1993)